

Fecr Yayınları | Fecr Publications
Yayın No | Publication Number: 855

Kitap Adı: Nüzûl Sıralı Tefsir Geleneğinde Kayıp Halka Molla Huveysş ve *Beyânü'l-Meânî'si*

Book Title: The Missing Link In The Nuzûl Tafsîr Tradition Molla Huwaish and his *Bayân al-Maâni*

ISBN: 978-625-6123-08-3

Yazar | Author: AYDEMİR, Mehmet | orcid.org/0000-0003-0775-5257
Editör | Editor: EFE, Seyfullah | orcid.org/0000-0003-0296-0104

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book

Yayın Tarihi | Publication Date: Eylül | September 2024

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 224

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

Sertifika no | Certificate Number: 13178 | ISNI: 0000 0004 4657 1968

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Aydemir, Mehmet

Nüzûl Sıralı Tefsir Geleneğinde Kayıp Halka Molla Huveysş ve *Beyânü'l-Meânî'si* –
Ankara: Fecr Yayınları, 2024.

ISBN: 978-625-6123-08-3

1. Din | Religion
2. İslam / Kur'an ve Yorumu | Islam / Koran & Commentary
3. Kur'an Yorumu ve Eleştirisi | Qur'anic Commentary & Criticism

Atf Bilgisi | Cite as: Aydemir, Mehmet. *Nüzûl Sıralı Tefsir Geleneğinde Kayıp Halka Molla Huveysş ve Beyânü'l-Meânî'si* – Ankara: Fecr Yayınları, 2024.

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 • Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

Nüzûl Sıralı Tefsir Geleneğinde Kayıp Halka

MOLLA HUVEYŞ

VE

BEYÂNÜ'L-MEÂNÎ'Sİ

Mehmet AYDEMİR

Ankara 2024

Yazar Hakkında | About the Author

Mehmet AYDEMİR

1996 yılında İzmir'in Konak ilçesinde dünyaya geldi. Aslen Mardinli olup İzmir'de doğup büyüdü. Lise eğitimini 2014 yılında Naci Şensoy Anadolu lisesi'nde tamamladı. Aynı yıl Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni kazandı. 2019 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Tefsir Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. 2021 yılında "Beyânu'l-Meânî Bağlamında Molla Huveys'in Tefsir Yöntemi" adlı tezini başarıyla sundu. Hali hazırda Ankara Üniversitesi Tefsir Ana Bilim Dalı'nda doktora yapmakta ve Milli Eğitim Bakanlığı'nda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev almaktadır.

Mehmet AYDEMİR

He was born in 1996 in Konak district of Izmir. He is originally from Mardin and was born and raised in Izmir. He completed his high school education at Naci Şensoy Anatolian High School in 2014. In the same year, he won Dokuz Eylül University Faculty of Theology. In 2019, he started his master's degree at Dokuz Eylül University Institute of Social Sciences, Department of Tafsir. In 2021, he successfully presented his thesis titled 'Mullah Huwaiash's Method of Tafsir in the Context of Bayânu'l-Maânî'. He is currently doing his doctorate at Ankara University, Department of Tafsir and working as a Religious Culture and Moral Knowledge teacher at the Ministry of National Education.

Kitap Hakkında

Nüzûl Sıralı Tefsir Geleneğinde Kayıp Halka Molla Huveys ve *Beyânu'l-Meânî'si*

Bu çalışmada Molla Huveys'in "*Beyânu'l-Meânî 'ala Hasebi Tertîbi'n-Nüzûl*" adlı tefsiri bağlamında Kur'an'ı yorumlama yöntemi incelenmiştir. Huveys'in, bu eseri nüzûl sıralı ilk tefsir olmasından ötürü önemli bir konuma sahiptir.

Çalışmamız giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, yöntemi ve kaynakları hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde Molla Huveys'in hayatı, hocaları, öğrencileri ve eserleri ve bunun yanında tefsirin genel özellikleri, yazılış amacı, tarihi, kaynakları, âyet ve sûre tefsirinde izlediği yöntem hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde müfessirin üzerinde durduğu Kur'an tarihi, esbâb-ı nüzûl, mekkî-medenî, nesh, vb. Kur'an İlimleri incelenmiştir.

Üçüncü bölüm ise rivayet ve dirayet tefsir yöntemleri açısından incelemeye tabi tutulmuştur.

Sonuç kısmında da elde edilen veriler yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Molla Huveys, Beyânu'l-Meânî, Yöntem, Nüzûl Sıralı Tefsir.

About the Book

The Missing Link In the Nuzūl Tafsīr Tradition Molla Huwaish and his *Bayān al-Maānī*

This study examines Molla Huwaish's method of interpretation of Qur'an in the context of his commentary, namely, *Bayan al-Maānī 'ala Hasabe Tarteb al-Nuzul*. Huwaish is commentery position because it is first Quranic exegesis according to the order of revelation.

Our study consists of an introduction, three chapters and a conclusion. Introduction presents the subject, aim, method and sources of the study.

In the first chapter, it is informed about the life, teachers, students and works of Molla Huwaish. In addition, information about the general characteristics of the tafsir, its purpose of writing, date of writing, sources, and the method that it was followed in the commentary of the surah and verse was given.

In the second chapter, it was examined the Qur'anic sciences such as history of Qur'an, *asbab al-nuzul*, *mekki-medeni*, *naskh*.

In the third chapter, we analyzed this exegesis in terms of *riwayah* and *dirayah* methods.

In the conclusion, the informations which is attained is evaluated.

Keywords: Tafsir, Molla Huwaish, *Bayan al-Maānī*, Method, Chronological Commentary on the Qur'anic.

*Bu çalışmayı 25/10/2023 yılında daha genç
yařında vefat eden kardeřim
Resul Aydemir'e ithaf ediyorum.*

الشيخ عبد القادر ملا حويش

eş-Şeyh Abdulkadir Molla Huveys

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	12
EKLER LİSTESİ	12
KISALTMALAR	13
TAKRİZ	15
ÖN SÖZ	17
GİRİŞ	19

BİRİNCİ BÖLÜM

MOLLA HUVEYŞ VE <i>BEYÂNU'L-MEÂNÎ</i> ADLI TEFSİRİ	23
1.1. Molla Huveyş	23
1.1.1. Hayatı	23
1.1.2. Hocaları ve Öğrencileri	28
1.1.3. Eserleri	28
1.2. Beyânü'l-Meânî Tefsiri	30
1.2.1. Genel Özellikleri	30
1.2.2. Yazılış Tarihi	31
1.2.3. Yazılış Amacı	32
1.2.4. Mukaddimede İşlenen Konular	33
1.2.5. Tefsirin Kaynakları	35
1.2.6. İzlenen Yöntem	47
1.2.6.1. Sûre Tefsirinde Yöntem	47
1.2.6.2. Âyet Tefsirinde Yöntem	48

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN İLİMLERİ AÇISINDAN <i>BEYÂNU'L-MEÂNÎ</i>	51
2.1. Kur'ân Tarihi	51
2.1.1. Nüzûlün Keyfiyeti	51
2.1.2. Âyet ve Sûre Tertibi	53
2.1.3. Kur'ân'ın Toplanması ve Çoğaltılması	55
2.1.4. Kur'ân'ın Tercümesi	58
2.2. Esbâb-ı Nüzûl	60
2.2.1. Esbâb-ı Nüzûl Rivâyetlerini Eleştirmesi ve Tercih Etmesi	65

2.2.2. Mekkî-Medenî Ayırımını Göz Önüne Alması-----	66
2.2.3. Esbâb-ı Nüzûlde Umum-Husus Meselesine Yaklaşımı -----	70
2.3. Mekkî-Medenî-----	72
2.4. Muhkem-Müteşâbih-----	80
2.5. Nâsîh-Mensûh-----	84
2.5.1. Kible Âyeti-----	92
2.5.2. Seyf Âyeti-----	92
2.5.3. İddet Süresi-----	94
2.6. Hurûf-ı Mukattaa-----	95
2.7. Tekrarlar-----	98
2.8. Garibu'l-Kur'ân-----	101
2.9. Fezailü'l-Kur'ân-----	113
2.10. Vücûh-Nezâir-----	116

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM AÇISINDAN BEYÂNU'L-MEÂNÎ -----	121
3.1. Rivâyet Yöntemi-----	123
3.1.1. Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri-----	123
3.1.2. Kur'ân'ın Sünnetle Tefsiri-----	126
3.1.2.1. Mevzu Hadis Kullanımı-----	128
3.1.2.2. Sahih Hadis Kitaplarını Eleştirmesi-----	129
3.1.2.3. Kelime Açıklaması Olarak Faydalanması-----	130
3.1.3. Kur'ân'ın Selef Görüşleriyle Tefsiri-----	132
3.1.3.1. Sahabi Kavli-----	132
3.1.3.2. Tâbiîn Kavli-----	135
3.1.4. İsrâiliyat-----	139
3.1.4.1. İsrâilî Rivâyetleri Eleştirdiği Yerler-----	141
3.1.4.2. Hiçbir Eleştiri Yapmadan İsrâilî Rivâyetleri Sıralaması-----	142
3.2. Dirâyet Yöntemi-----	143
3.2.1. Dil Bilimsel Tefsir-----	144
3.2.1.1. Kırâatler-----	145
3.2.1.2. Sarf-Nahiv-----	151
3.2.1.3. Belağat-----	154
3.2.1.4. Kelime Anlamları-----	157
3.2.1.5. Şiirler-----	160
3.2.2. Kelamî Tefsir-----	165

3.2.2.1. Keramet -----	168
3.2.2.2. Ebû Talib ve Peygamberin Anne-Babasının İmanı	170
3.2.2.3. Kabir Azabı -----	173
3.2.3. Fıkhî Tefsir -----	176
3.2.3.1. Kur'ân'ı Kerimi Dinlemenin Vucubiyeti-----	177
3.2.3.2. Mushafa Dokunma-----	180
3.2.3.3. Sarhoşluk Halinde Boşamanın ve Küfre Ait Söz Söylemenin Hükmü-----	181
3.2.4. Tasavvufî Tefsir -----	183
3.2.4.1. Bazı Tasavvufî Meselelere Bakışı-----	185
3.2.4.2. Verilen Kaynak Açısından Örnekler-----	189
3.2.4.3. Kavram Açısından Örnekler -----	191
3.2.5. İlmî Tefsir -----	192
3.2.5.1. İlmî Tefsiri Kabul Ettiği Yerler-----	194
3.2.5.2. Bazı Sebeplerden Ötürü Reddettiği Bilimsel Gelişmeler -----	195
SONUÇ -----	197
KAYNAKÇA -----	201
EKLER -----	213
DİZİN -----	223

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Mekkî Sûreler Tablosu-----	77
Tablo 2: Medenî Sûreler Tablosu-----	79
Tablo 3: İçinde Nasih ve Mensûh Bulunmayan Sûreler-----	87
Tablo 4: İçinde Nâsîh Bulunup Mensûh Bulunmayan Sûreler--	88
Tablo 5: İçinde Mensûh Bulunup Nâsîh Bulunmayan Sûreler--	88
Tablo 6: İçinde Hem Nâsîh Hem De Mensûh Olan Sûreler-----	89
Tablo 7: Kur'ân'da Bulunan Yabancı Kelimeler-----	104

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Suriye Haritası-----	213
Ek 2: Irak Haritası-----	213
Ek 3: Nüzûl Sıralı Tefsirler Ve Yazarları-----	214
Ek 4: Nüzûl Sıralı Tefsir Yazarlarının Nüzûl Sırası-----	219

KISALTMALAR

- b. : bin/ibn (ođlu)
bkz. : bakınız
edt. : editör
h. : hicrî
Hz. : Hazreti
m. : miladî
nşr. : neşreden
ö. : ölüm tarihi
s. : sayfa
ss. : sayfalar arası
trc. : tercüme eden
thk. : tahkîk
bty. : tarihsiz
byy. : basım yeri yok
yay.y. : yayınevi yok
v.d. : ve diđerleri

TAKRİZ

Kalplerin şifası, insanlığın yol göstericisi, akıl sahiplerine öğüt ve bir zikir olan Kur'ân 610 yılı Ramazan ayında inmeye başlamıştır. Her ramazan ayı aslında yeni bir Kur'ân zamanıdır. İnişinden itibaren Hz. Peygamber tarafından anlaşılıp, anlatılan ve çeşitli ortamlarda sorulan sorular vesilesiyle yorumlanmaya başlanan bir yüce kitaptır O...

İlk müfessir Hz. Peygamber vefat ettikten sonra ashâb ve sonraki nesiller ellerinden geldiğince çeşitli üsluplarla ve ilimlerin de yardımıyla hem onu anlama hem de muhatap kitlelere anlatma sâikiyle az çok demeden tefsir(ler) telif etmişlerdir. Rivayetlere bağlı kalan müfessir olduğu gibi temeline rivayeti alarak üzerine Arap dili ve şiiri, fıkıh, kelam, tasavvuf ve tarih gibi klasik İslam ilimlerinin yanına kimi zaman psikoloji, din eğitimi, dinler tarihi, sosyoloji gibi modern bilimleri de ekleyip dirayet türü tefsir kaleme alanlar da olmuştur.

Yukarıda zikredilen tefsir türlerine nüzul sıralı tefsirleri de eklemek mümkündür. Bu tür tefsirler, Kur'ân'ı bir siyer tekniğiyle izleyip hangi ayetin ne zaman nerede indiğini kendilerine hareket noktası olarak seçmişlerdir. Sûrelerin iniş sırası çeşitli klasik kaynaklarda nakledilmiş olsa da bu usulde tefsir yazma faaliyeti yirminci asırda ortaya çıkmıştır. Tefsir tarihi eserleri bu alanın önde gelen temsilcilerinden olan İzzet Derveze'yi *et-Tefsîru'l-Hadîs* adlı eseriyle kronolojik tefsir türünün ilk temsilcisi kabul ediyorlardı. Daha sonra Muhammed Âbid el-Câbirî'nin telifi olan *Fehmu'l-Kur'âni'l-Hakîm* şöhret kazandı.

Oysaki bu alanda gözden kaçırılan ve gözlerden uzak olan biri daha vardı ki, bu sahada sessiz sedasız bir şekilde 1936 yılında eserini yazmaya başlayıp 1939 yılında da bitiren ancak 1962 yılında az sayıda ve tek defa bastırabilme imkânı bulabilmiştir. Hakettiği şöhrete kavuşamayan bu müfessir, Molla Huveşş adın-

da Suriyeli bir hâkimdir. Suriyenin çeşitli beldelerinde yargıçlık görevleri yapan Molla Huveys, mesleğinde edindiği tecrübelerini ve yaşadığı olayları *Beyânu'l-Me'ânî 'ala Hasebi Tertîbi'n-Nüzûl* adlı tefsirine aksettirmiştir. Molla Huveys, bu üslupta tefsir yazan ilk kişi olduğunu belirtirken amacının da tekrara düşmemek, esbâb-ı nüzûl ve nesh gibi meselelerde de ihtilafa mahal vermemek olduğunu vurgular.

Elinizdeki eser, sözkonusu tefsirin Kur'ân ilimleri ve tefsir metodu açısından ele alındığı, örnekleriyle konuların işlendiği bir tezin geliştirilmiş şeklidir. Harcadığı yoğun mesaisi ile tefsir tarihinin ve literatürünün bu alanında meçhul bir simayı bizlere tanıtarak nüzul sıralı tefsir anlayışı hakkında bazı önyarguların değişmesine vesile olması dileğiyle tez danışmanı olduğum öğrencim ve meslektaşım Mehmet Aydemir'e teşekkür ediyorum.

Seyfullah EFE
26.03.2024